

Brandenburgerweg 16 – Baruch Lieberman

Ernst Homburg, April 2023

Opdat wij hem niet vergeten

In dit huis aan de Brandenburgerweg 16 woonde vanaf juni 1937 de familie Lieberman, bestaande uit Baruch Lieberman, zijn vrouw Maschel, geboren Schleien en hun jongste dochter Gisela. Hun oudste kinderen Josef en Sabina waren toen al uitgevlogen.

Baruch Lieberman werd in het vernietigingskamp Sobibor vermoord. omdat hij Joods was. Een zelfde lot trof zijn in Amsterdam wonende zoon Josef, die in 1941 in Mauthausen werd vermoord. De rest van de familie – Baruchs vrouw Maschel, zijn dochters Sabina en Gisela, zijn schoondochter Malcia – de vrouw van Josef – en zijn kleindochters Sifra en Ruth, overleefden de oorlog als door een wonder. Na de oorlog emigreerden zij naar Canada, de Verenigde Staten en Paraguay. Zij huwden daar en kregen zelf ook weer kinderen. Ondanks vele nasporingen is het echter niet gelukt om in contact te komen met nabestaanden van Baruch en Maschel. Gelukkig kunnen we hier vandaag wel de heer Michael Schlejen begroeten, een zoon van Maschels broer Samuel. Ook diens echtgenote is hier aanwezig.¹

Zowel Baruch als Maschel waren afkomstig Galicië. Baruch werd geboren op 16 maart 1884 in het stadje Niemirów, nu Nemyriv in de Oekraïne, en Maschel een kleine twee maanden eerder in het stadje Ulanów aan de San,² dat nu in Polen ligt, zo'n 110 kilometer ten noordwesten van Nemyriv. Galicië maakte toen deel uit van het Habsburgse rijk. Het was een soort thuisland voor de joden van Oost-Europa, omdat ze

---

¹ Voor een interview met Michael Schlejen, zie het tweede gedeelte van de video op onze website: [Nissenfeld, Gretchen – Struikelsteentjes \(struikelsteentjes-maastricht.nl\)](https://www.struikelsteentjes-maastricht.nl). De naam Schlejen wordt ook wel gespeld Schleien of Schleyen.

² Email Hildegard Jakobs, Mahn- und Gedenkstätte Düsseldorf, 19 Jan. 2023; Stamkaart Baruch Lieberman

lange tijd met rust werden gelaten en hun eigen leven konden leiden onder Oostenrijks bewind. Niemirów had een grote Joodse gemeenschap, en ook in Ulanów was ongeveer 40 procent van de totale bevolking Joods. Reeds voor de Eerste Wereldoorlog groeide in de regio echter het antisemitisme. Zo braken er in Ulanów in 1905 rellen uit gericht tegen de Joodse bevolking. Velen trokken weg. Rond het begin van de Eerste Wereldoorlog was het aantal Joden in Ulanów reeds gehalveerd.³ Tijdens de oorlogsjaren en de eerste jaren daarna werden pogroms en agressie tegen de joden zelfs bijna dagelijkse praktijk.⁴

Hoe Baruch en Maschel elkaar ontmoet hebben weten we niet. Waarschijnlijk was Baruch toen reeds een rondtrekkende handelaar die op zijn reizen de stad Ulanów bezocht. Ze trouwden in 1910. Eerst op 17 april in Niemirów, en vervolgens op 6 september in Ulanów.⁵ Waarschijnlijk eerst in de synagoge en vervolgens voor de wet. Het jonge gezin vestigde zich in Ulanów. Daar werd op 29 oktober 1911 hun zoon Josef geboren. Een jaar later, op 30 december 1912, volgde een dochter, Fanni.⁶

Mogelijk werd de situatie voor de Joodse bevolking in Ulanów steeds lastiger, want het lijkt erop dat het gezin van Baruch en Maschel Lieberman reeds voor de oorlog naar Duitsland emigreerde.⁷ In ieder geval woonde het gezin eind 1914 in Düsseldorf, want daar werd op 31 december dochter Sabina geboren. Kort daarna, op 2 maart

---

³ Salomon Silber, *Een Joods gezin in de onderduik. Dagboek* (Kampen: Kok, 1997), pp. 10, 16; <https://kehilalinks.jewishgen.org/kolbuszowa/ulanow/history.html>.

⁴ Joseph Roth, for instance, fled to Vienna, as did the families of Jacob Wasserstein and Manès Sperber. See: Keiron Pim, *Endless Flight: The Life of Joseph Roth* (London: Granta, 2022); Manès Sperber, *De waterdragers van God* (Zorgvlied: Van Maaskant Haun, 2022); Bernard Wasserstein, *A Small Town in Ukraine: The place we came from, the place we went back to* (London: Penguin, 2023). See also: Ilsa Josepha Lazaroms, De Groene, 17 November 2022; Michiel Krielaars, NRC, 17 Februari 2023; NRC, 1 Maart 2023

⁵ Stamkaart Baruch Lieberman; Email Hildegard Jakobs, Mahn- und Gedenkstätte Düsseldorf, 19 Jan. 2023

⁶ Stamkaart Baruch Lieberman; Email Hildegard Jakobs, Mahn- und Gedenkstätte Düsseldorf, 19 Jan. 2023

⁷ Over het gezin wordt geschreven dat ze, toen ze in 1932 Düsseldorf verlieten, reeds meer dan twintig jaar in Düsseldorf hadden gewoond. [Josef Lieberman - Stadsarchief Amsterdam](#); Dat klopt echter niet, want Fanni werd eind december 1912 in Ulanów geboren. Ze vertrokken dus wellicht in 1913 of 1914.

1915, stierf dochter Fanni in Düsseldorf, slechts drie jaar oud. Tenslotte werd op 7 januari 1917 een laatste dochter geboren, die ze Gisela noemden.⁸

Over het wel en wee van het gezin in Düsseldorf weten we maar weinig. Ze woonden op het adres Kasernenstrasse 2, en Baruch voorzag in het onderhoud van de familie als koopman. Ook was hij een man van aanzien, want hij was vertegenwoordiger van de religieuze Joodse gemeenschap in die stad.⁹

Blijkbaar hadden Baruch en Maschel een zekere vooruitziende blik. Want net als in 1914, toen ze Galicië verlieten voordat het oorlogsgeweld los barste, emigreerden ze ook nu reeds voor de machtsovername door Hitler naar Nederland. Op 17 maart 1932 vestigde het gezin Lieberman zich in Maastricht,¹⁰ en wel op het adres Tongersestraat 72a. Baruch en Maschel waren toen 48 jaar oud, Josef 20 jaar, Sabina 17 jaar, en Gisela 15 jaar. Enig comfort op dat adres was blijkbaar gewenst, want in 1933 plaatste Lieberman een advertentie waarin hij een goed onderhouden badkuip en geiser te koop vroeg.¹¹ In 1935 verhuisde het gezin naar de Pastoor Habetsstraat 55. Maschels broer Samuel Schlejen, zojuist genoemd, woonde ook in Maastricht, in de Aylvalaan 20.¹²

Baruch verdiende de kost met het verkopen van stropdassen. Hij reisde daarvoor door heel Zuid-Limburg. Zoon Josef deed mee in de zaak. Ook hij werd dassenhandelaar. Iedere maand bezocht hij de ‘jodenmarkt’ in Heerlen, waar hij de familie Silber, die via moeder Maschel familie van hem was, hielp om ook met de verkoop van dassen een inkomen te verwerven.¹³ Josef huwde op 31 juli 1935 met Malcia Nussbaum,

---

⁸ Email Hildegard Jakobs, Mahn- und Gedenkstätte Düsseldorf, 19 Jan. 2023; Stamkaart Baruch Lieberman

⁹ Email Hildegard Jakobs, Mahn- und Gedenkstätte Düsseldorf, 19 Jan. 2023

¹⁰ Stamkaart Baruch Lieberman

¹¹ Advertentieblad voor Limburg, 23 juni 1933.

¹² Zie de video op onze website: [Nissenfeld, Gretchen – Struikelsteentjes \(struikelsteentjes-maastricht.nl\)](https://www.struikelsteentjes-maastricht.nl). Het tweede deel daarvan bestaat uit een interview met Michael Schleyen, de in 1934 geboren zoon van Samuel. De familie Schleyen of Schlejen woonde voor en in de oorlog op het huisnummer 20, en na de oorlog op Aylvalaan 26. Persoonlijke mededeling van de heer Michael Schlejen, april 2023. Zie ook de Amerikaanse immigratiepapieren van Sabine Lieberman: <https://www.myheritage.nl/research/collection-10942/verenigde-staten-grensoverschrijdingen-vanuit-canada-1895-1956?itemId=1987938-..>

¹³ Silber, *Een Joods gezin in de onderduik*, p. 47.

dochter van een dassenfabrikant uit Den Haag, afkomstig uit Rzeszów in Galicië, zo'n 60 kilometer ten zuiden van Ulanów. Vader Nussbaum had mogelijk ook daar reeds een stropdassenfabriek. Het jonge gezin vestigde zich in Amsterdam. Daar werden in 1936 en 1938 Sifra en Ruth geboren, kleindochters van Baruch en Maschel.¹⁴

Inmiddels stond het gezin vanaf 9 juni 1937 ingeschreven op de Brandenburgerweg 16.¹⁵ Met het gezin van Josef en de kleinkinderen in Amsterdam werd intensief meegeleefd, want regelmatig plaatste de familie annonces in de Limburgse pers waarin een dienstmeisje, dat 'lief voor kinderen' moest zijn, werd gevraagd voor een gezin in Amsterdam.¹⁶

Dochter Sabina was in 1934 naar Apeldoorn vertrokken en verpleegster geworden in de, later wreed ontruimde, Joodse psychiatrische inrichting 'Het Apeldoornsche Bosch'.¹⁷ In november 1936 verloofde zij zich met Ede Veterman. Maar tot een huwelijk kwam het blijkbaar niet, want Ede (Elias), verhuisde in november 1938 naar 's-Hertogenbosch. Aan de grote deportatie van de patiënten en het personeel van 'Het Apeldoornsche Bosch' in januari 1943 wist Sabina te ontkomen. Misschien was ze op verlof in Amsterdam bij haar schoonzus.¹⁸ Op 22 oktober 1943 werd ze door de Amsterdamse politie gearresteerd, en kort daarna naar Westerbork afgevoerd, waar ze op 28 oktober aankwam. Daar werkte ze als 1ste verpleegster en waarnemend hoofdverpleegkundige. Ze kon goed leiding geven. Op 3 maart 1944 werd ze vanuit Westerbork naar Auschwitz gedeporteerd.¹⁹ Maar ze overleefde de oorlog, en woonde na de oorlog in de Valeriusstraat in Amsterdam, verenigd met haar familie. In 1947 emigreerde ze naar Burton bij Manchester in Engeland, en een jaar later naar de Verenigde Staten. Op haar dossierkaart van de Joodse Raad is een opmerking

---

¹⁴ Stamkaart Baruch Lieberman; [Josef Lieberman - Stadsarchief Amsterdam](#).

¹⁵ Stamkaart Baruch Lieberman

¹⁶ Limburger Koerier, 6 okt. 1937; Limburger Koerier, 14 mei 1938, en 11 okt. 1939.

¹⁷ Stamkaart Baruch Lieberman; Kaartsysteem Joodse Raad: Sabina Lieberman.

¹⁸ [Josef Lieberman - Stadsarchief Amsterdam](#);

https://nl.wikipedia.org/wiki/Het_Apeldoornsche_Bosch; Provinciale Overrijsselsche en Zwolsche Courany, 13 nov. 1936; <https://www.joodsmonument.nl/nl/page/219436/elias-veterman>.

¹⁹ Gemeente Archief Amsterdam: Politierapporten 1940-1945: [Indexen \(archieff.amsterdam\)](#); Kaartsysteem Joodse Raad: Sabina Lieberman.

toegevoegd dat Sabina trouwde met Wilhelm Lewkowitz, geboren in 1907, maar het is niet bekend wanneer en waar dat huwelijk plaatsvond. Ze overleed in april 1986 in Westwood, New Jersey.²⁰

Zoon Josef werd op 22 februari 1941 opgepakt tijdens een razzia in Amsterdam. Hij werd overgebracht naar Kamp Schoorl, een week daarna naar Buchenwald afgevoerd, en vervolgens in mei 1941 naar Mauthausen. Daar werd hij op 13 september 1941 vermoord.²¹ Zijn gezin verhuisde omstreeks 1942 naar Den Haag, waar de ouders van Malcia Nussbaum woonden. Begin mei 1943 werden Malcia, en de kinderen Sifra en Ruth, daar opgepakt en naar Westerbork getransporteerd. In februari 1944 volgde een transport naar Bergen Belsen, waar ze tot januari 1945 bleven. In die maand maakten ze deel uit van een uitwisselingsprogramma met Zwitserland, maar ze kwamen niet verder dan het interneringskamp Biberach, waar ze in april door Franse troepen werden bevrijd.²² Na de oorlog woonden, Malcia, Sifra en Ruth, net als Sabina in de Valeriusstraat in Amsterdam. Malcia hertrouwde, met Chil Pozner, en vertrok in 1951 met hem en haar dochters via de Verenigde Staten naar Canada. Sifra en Ruth emigreerden later naar Paraguay – ze trouwden en kregen kinderen.²³

Baruch's vrouw Maschel werd in Maastricht door de *Sicherheitspolizei* opgepakt, maar om onbekende redenen weer vrijgelaten. Samen met haar jongste dochter Gisela overleefde zij de oorlog.²⁴ Waarschijnlijk zijn ze ondergedoken. Op hun

---

²⁰ Kaartsysteem Joodse Raad: Sabina Lieberman; <https://www.myheritage.nl/research/collection-10942/verenigde-staten-grensoverschrijdingen-vanuit-canada-1895-1956?itemId=1987938-&action=showRecord&recordTitle=Sabine+Or+Sabina+Liebermann+Or+Lieberman>; MyHeritage.

²¹ [Josef Lieberman - Stadsarchief Amsterdam](#);

²² Gemeente Archief Amsterdam: Politierapporten 1940-1945: [Indexen \(archieff.amsterdam\)](#); [Josef Lieberman - Stadsarchief Amsterdam](#); <https://nos.nl/75jaarbevrijding/bericht/2319951-joodse-gevangenen-uitgewisseld-met-opgepakte-nazi-s>; <https://guernseyexpress.com/news/2020/04/23/today-marks-75-years-since-the-liberation-of-biberach/>

²³ Kaartsysteem Joodse Raad: Malcia Lieberman-Nussbaum; Kaartsysteem Joodse Raad: Sifra Lieberman; Kaartsysteem Joodse Raad: Ruth Lieberman; <https://www.myheritage.nl/research/collection-10512/ellis-eiland-en-andere-passagierslijsten-new-york-1820-1957?itemId=31966400-&action=showRecord&recordTitle=Sifra+Lieberman>; <https://www.myheritage.nl/research/collection-40000/geni-world-family-tree?itemId=71882084&action=showRecord>;

²⁴ [Josef Lieberman - Stadsarchief Amsterdam](#); <https://www.myheritage.nl/research/collection-40000/geni-world-family-tree?itemId=71882124&action=showRecord>.

persoonskaarten staat dat op 29 december 1942 hun verblijfplaats onbekend was. Maschel overleed in 1947 en werd begraven op de Joodse begraafplaats in Diemen (zie foto). Gisela vertrok in 1947 naar de Verenigde Staten, en huwde daar in augustus 1947 met Hugo Cahnman.²⁵

Baruch was een van de velen die deel uitmaakten van de eerste grote deportatie vanuit Maastricht, op 25 augustus 1942. Op 26 augustus kwam hij aan in Westerbork, waar hij verbleef in Barak 58.²⁶ Daar bleef hij tot mei 1943. Zijn schoondochter en kleinkinderen zal hij in Westerbork maar kort hebben ontmoet, want op 18 mei werd hij op transport naar Sobibor gesteld, samen met onder andere Bertha Wijnhausen en ruim 2500 anderen.²⁷ Hij werd daar op 21 mei, vrijwel direct na aankomst, vermoord.²⁸ Zijn nagedachtenis werd door de overlevende kinderen en schoonfamilie aan het graf van zijn vrouw Maschel op de begraafplaats in Diemen toegevoegd. (zie foto)

Een flinke vrouw, wie zal haar vinden.
Hier is geborgen,
mevrouw Maschel dochter van de heer Zvi.
En de naam van haar moeder was Feige.

---

²⁵ [54872] (stenenarchief.nl)

²⁶ Kaartsysteem Joodse Raad Baruch / Boruch Lieberman (n?)

²⁷ Kaartsysteem Joodse Raad Baruch / Boruch Lieberman (n?); <https://www.struikelsteentjes-maastricht.nl/namenlijst/wijnhausen-bertha/>

²⁸ Stamkaart Baruch Lieberman

